

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ КОНТРОЛЮ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

***Резюме.** Розглянуто психолого-педагогічні аспекти формування предметних компетентностей фундаментальної підготовки бакалаврів вищої технічної школи, з врахуванням обмеження суб'єктивних дій викладача на результат виміру з одного боку, та визначенням і врахуванням психофізіологічних особливостей особистості кожного студента з іншого боку. Запропоновано певні види проведення контролю якості фундаментальної підготовки бакалаврів в залежності від психофізіологічних особливостей особистості бакалавра.*

***Ключові слова:** компетентність, предметна компетентність, фундаментальна підготовка, психофізіологічні особливості, контроль якості.*

Постановка проблеми.

Фундаментальна підготовка вузу є першою базовою сходинкою освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”, що визначає її цілі та завдання. Метою вивчення фундаментальної підготовки є формування у студентів предметних компетентностей з базових навчальних предметів. Саме тут формується вміння творчо мислити, застосовувати отримані знання для розв'язку комплексних завдань, відбувається пізнання законів природи і одночасно підготовка

можливості їх практичного використання, вміння осмислити і переробити отриману інформацію, і на її базі спроектувати нову.

Виклад основного матеріалу.

Необхідність формування предметних компетентностей у процесі фундаментальної підготовки визначається тим, що ці компетентності, проявляючись у будь-яких умовах і на різних рівнях професійної діяльності, пов'язані з успіхом особистості в сучасному світі, характеризують здатність легко переходити до вивчення професійно орієнтованих дисциплін, професійну мобільність фахівця, який не лише володіє виключно теоретичними знаннями, але й здатний гнучко перебудовувати напрям, зміст, форми та види власної навчальної та професійної діяльності. Це особистість, яка наполегливо працює над власним розвитком, підвищенням освітнього й культурного рівнів, уміє самостійно набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь і навичок, критично мислити, здатна активно й творчо діяти.

Перед вищою школою, що здійснює підготовку спеціалістів вищої кваліфікації, стоїть велика кількість

різноманітних задач, головною з яких є підвищення рівня та якості такої підготовки, а отже і фундаментальної підготовки, висока якість якої є запорукою подальшого успішного опанування спеціальних наукових дисциплін та набуття відповідної кваліфікації.

Традиційна система освіти базується на необхідності запам'ятовування відповідної інформації, що, як правило, не завжди сприймається студентами і, як наслідок, веде до негативних результатів.

Аналіз педагогічної літератури та сучасної підготовки у вищій технічній школі показує, що традиційні засоби діагностики якості фундаментальної підготовки, які відповідають традиційній системі освіти, мають ряд істотних недоліків і обмежень, що веде до нівелювання і зрівняння всіх студентів як особистостей і як майбутніх фахівців. Застосування самоцінювання та колективного оцінювання якості виконання поставлених перед студентами завдань сприяє формуванню у них здатності до рефлексії як власної навчальної діяльності, так і діяльності студентів-колег.

Результати екзаменаційних сесій, дані тестового контролю та періодичні опитування студентів під час практичних та лабораторних робіт звернули нашу увагу на неадекватність оціночного рівня засвоєння знань студентів упродовж семестру та під час сесійної перевірки знань. Студенти, які проявляли ініціативу у навчанні упродовж семестру, показували добрі проміжні результати під час опитування в аудиторії на протязі семестру, вчасно і на достатньо високому рівні

виконували домашні та розрахунково-графічні роботи, під час екзамену, або тестового контролю в кінці семестру несподівано виявляли слабкі результати. І навпаки, слабкі студенти, як правило під час тестового контролю, показували результати, що значно перевищували рівень їх праці на протязі семестру.

До переходу вищої освіти України на ступеневу систему освіти фундаментальна підготовка спеціаліста закінчувалася в межах 2-3-го курсів і переходила в загальнотехнічну та спеціальну підготовки, тобто вона мала закінчений характер і її основною метою було сформувати тверді знання та навички, які потім використовувались при вивченні дисциплін загальнотехнічного та спеціального циклів. Отже фундаментальна підготовка носила детермінований характер і її мало вистачити на все життя, але компетентність загалом і предметна компетентність у тому числі не може бути зведена тільки до набуття конкретних знань. Сформовані предметні компетентності надають можливість легкого переходу до наступного навчального етапу за умови сформованості базової компетентності – уміння вчитися.

Зміни, що відбуваються у суспільному, економічному, політичному та науковому житті нашої країни ставлять нові вимоги як до освітньої системи в цілому, так і до фундаментальної підготовки зокрема. Зрозуміло, що старі критерії та форми контролю сформованості ключових та предметних компетентностей втрачають своє значення.

Якість освіти пов'язана з діями та результатами навчання, підпорядкована досягненню поставленої мети і визначається Державним стандартом відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня фахівців, який є еталоном для оцінювання, і визначається, згідно нормативним документам як критерій досконалості, якості і вартості (рівнів освіти, закладів, курсів, посвідчень, вмінь і знань тощо).

Для того, щоб оцінити дійсний рівень розвитку формування предметних компетентностей упродовж навчального процесу в цілому або ряду його компонентів, необхідно мати досить строгу модель його оптимального стану, що виражає певні залежності в з'ясуванні причин та обґрунтуванні взаємозалежності складових.

Навчання не може бути повноцінним без регулярної і об'єктивної інформації про те, як засвоюється студентами матеріал, як вони застосовують отримані знання для розв'язку практичних задач. Завдяки контролю між

студентом і викладачем встановлюється обернений зв'язок, який дозволяє оцінити динаміку засвоєння навчального матеріалу, дійсний рівень оволодіння системою знань, вмінь і навичок і на основі їхнього аналізу вносити відповідні корективи в організацію навчального процесу.

Але, як відомо, професорсько-викладацький склад вищої технічної школи традиційно формується за рахунок найбільш талановитих випускників аспірантури, науковими співробітниками та досвідченими спеціалістами-практиками з промисловості. На жаль, при такій комплектації професорсько-викладацького складу з трьох найбільш важливих складових викладацької діяльності: науково-предметної, психолого-педагогічної та культурно - освітнянської, формується тільки перша – науково-предметна компонента. Викладачі вищої технічної школи, як правило, не володіють необхідними знаннями в області психології та педагогіки, сучасними методами, засобами та технологіями навчання. Крім того, інтенсивний розвиток системи дистанційного навчання, введення нових педагогічних технологій навчання збільшує потребу у висококваліфікованих викладачах. Все це зумовлює необхідність викладання психолого-педагогічних наук для аспірантів вищої технічної школи.

На основі розробок В.Ширяєвої [1], про універсальну ключову компетентність ми виділили компоненти предметних компетентностей майбутніх бакалаврів: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативний, діяльнісний і рефлексивний.

Зазначене вище змусило нас звернути увагу на такі важливі аспекти контролю якості формування предметних компетентностей підготовки бакалаврів вищої технічної школи як: критерії побудови тестів, їх об'єктивність, надійність, валідність, точність; обмеження суб'єктивних дій викладача на результат виміру з одного боку, та на психофізіологічні особливості особистості кожного студента з іншого боку.

У психолого - педагогічній літературі вищезазначеній проблемі приділялась увага у роботах В.А.Якуніна, І.П.Підласого. За кордоном питання психологічних особливостей тестування розглядалось у працях педагогів і психологів Дж.Міллера, Дж. Мака та В.Ханта, Р.Тайлера. За ініціативою Р.Тайлера була розроблена програма NAEP – National Assessment of Educational Progress, яка була утворена Фондом Карнегі по розвитку освіти та Екзаменаційною Радою по

вступу до коледжів. Одним з основних напрямків роботи ETS є дослідження проблем теорії та практики вимірювання в системі освіти, а також впливу зовнішніх факторів на реалізацію психофізіологічних можливостей студентів. Більшість спеціалістів з проблем тестування вважають, що “при правильному використанні тести допомагають як викладачам, так і учням. А при неправильному – вони можуть загальмувати процес навчання”. Мова йде про додатну та від’ємну петлі зворотного зв’язку, як одну із характеристик активної системи, де внутрішньої організації активності людини, за А.В. Петровським, належать мотиваційна, цільова та інструментальна основи активності.

Отже, для побудови адекватної системи контролю знань та оцінювання якості фундаментальної підготовки майбутніх бакалаврів важливо знати здібності та психофізіологічні особливості кожного студента.

Психологи вважають, що основою на якій будується особистість людини є темперамент. Згідно психологічним характеристикам розрізняють такі типи темпераменту людини: холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік. Тип темпераменту, згідно з дослідженнями І.П.Павлова, обумовлений властивостями нервових процесів збудження та гальмування і їх різними сполученнями. Виділяються такі три властивості:

- сила, тобто здібність нервової системи витримувати сильні збудники. Вона характеризується витривалістю та працездатністю нервових клітин;

- врівноваженість, яка характеризується співвідношенням процесів збудження та гальмування;

- рухливість, як показник швидкої зміни процесів збудження та гальмування.

Комбінація цих властивостей породжує різні типи темпераменту:

- холерика – сильного, невірноваженого, рухливого;

- сангвініка – сильного, врівноваженого, рухливого;

- флегматика – сильного, врівноваженого, інертного;

- меланхоліка – слабого, невірноваженого, інертного.

При проведенні контролю формування предметних компетентностей знань викладачу вищої школи необхідно знати, як, згідно своєму темпераменту, буде поводити себе студент під час іспиту чи тестування. Д.В.Чернилевский і О.В.Морозов [2] наводять такі типи поведінки

студента під час іспиту відповідно до темпераменту:

- холерик – буде активно наступати на викладача, навіть якщо дечого не знає;

- сангвінік – буде намагатися розташувати до себе викладача, знаючи його слабості і хобі, перевести розмову в іншу площину;

- флегматик скаже: “Я цього не знаю, запитайте що-небудь ще і дайте час подумати”;

- меланхолік буде тремтіти, хвилюватися, збиватися з думки, може взагалі відмовитись відповідати і втекти.

Отже, розпочинаючи роботу з студентами доцільно, на нашу думку, окрім вхідного контролю знань, проводити ще й психологічне тестування, необхідне для вивчення індивідуальних особливостей студентів, що допоможе знайти індивідуальний підхід до кожного студента, дасть змогу зрозуміти його поведінку і можливості. Виходячи з певних психологічних принципів, психологи пропонують такі підходи до представників відповідних темпераментів:

- “ні хвилини спокою” – такий принцип підходу до холерика, який спирається на використанні його позитивних якостей: енергійності, захопленості, пристрасності, рухливості, цілеспрямованості, - і нейтралізацію негативних якостей: запальності, агресивності, невтриманості, нетерплячості, конфліктності. Холерик весь час має бути зайнятий ділом, інакше він свою активність спрямує на колектив і може розкласти його з середини;

- “довіряй але перевіряй” – це підхід до сангвініка, що має позитивні якості: життєрадісність, захопленість, чуйність, товариськість і негативні якості: схильність до зазнайства, розкиданість, легковажність, поверховість, зверхтовариськість, і ненадійність. Мила людина сангвінік завжди обіцяє, щоб не образити людину, але далеко не завжди виконує обіцянку, тому його необхідно контролювати, виконав він свою обіцянку чи ні;

- “не квап” – таким має бути підхід до флегматика, що має позитивні якості: стійкість, постійність, активність, терпеливість, самовладання, надійність, та негативні якості: повільність, байдужність, “товстошкірість”, сухість. Головне – флегматик не може працювати за браком часу, йому потрібен індивідуальний темп, тому його не потрібно підганяти, він сам розрахує свій час і виконає справу;

- “не нашкодь” – це девіз для меланхоліка, котрий також має свої позитивні

якості: високу чутливість, м'якість, людяність, доброзичливість, здатність до співчуття, і негативні якості: низьку працездатність, помисливість, ранимість, замкнутість, сором'язливість. На меланхоліка не можна кричати, давати різкі та жорсткі вказівки, оскільки він дуже чутливий до слів, інтонацій і дуже ранимий.

Окрім цього, у структурі характеру студента виділяються чотири групи рис, що виражають відношення особистості до певної діяльності: відношення до навчання, праці; відношення до інших людей; відношення до самого себе; відношення до речей. Виходячи із структури особистості люди думають по різному, і розходження відповідають трьом загальним сферам сенсорного досвіду – візуальній, аудіальній і кінестетичній. При цьому для візуального типу вся інформація, що сприймається, представляється у вигляді яскравих картин, зорових образів. Аудіальний тип характеризується запам'ятовуванням слухової інформації, при відтворенні люди цього типу начебто чують необхідну інформацію. Кінестетичний тип людей найкраще запам'ятовує відчуття, рух, при відтворенні інформації люди цього типу спочатку начебто відтворюють рухи і відчуття тіла. Зазвичай кожна людина володіє усіма видами спогадів, але як правило, одна з трьох розглянутих систем представлення свідомості інформації розвинута краще інших.

Оскільки навчальний процес, починаючи з передачі викладачем навчальної інформації, формування умінь, навичок, особистих якостей і закінчуючи процесом контролю якості сформованості предметних компетентностей відбувається як процес групового спілкування, важливо виділяти головні сторони спілкування: комунікативну, інтерактивну і перцептивну (соціально - перцептивну). У педагогічному процесі, перш за все, проявляється комунікативний бік спілкування, як обмін інформацією, оскільки викладач передає студентам різні відомості, ділиться своїми планами, ідеями. При цьому відбувається обмін інформацією, тобто в комунікативному процесі

об'єднується діяльність, спілкування і пізнання. Інтерактивний бік спілкування пов'язаний з організацією спільної діяльності викладача і студента, їх взаємодії. Перцептивний бік спілкування включає в себе формування суб'єктом спілкування образу іншої людини. Мається на увазі розуміння викладачем психологічних рис, особливостей поведінки студента спілкування.

Отже, викладач вищої школи має знати й враховувати темперамент своїх студентів, особливості їх головних сфер сенсорного досвіду, що буде запорукою його плідної праці і сприятиме активізації навчального процесу у цілому.

Враховання викладачем психофізіологічних особливостей студента, сприятиме, на нашу думку, активізації прогностично-методичної функції контролю, як категорії дидактики, що забезпечує формування шляхів удосконалення процесу навчання та можливість передбачити його результати.

При підготовці сучасного бакалавра необхідно встановити тісну взаємодію предметного, професійного та інструментального змісту різних дисциплін, що забезпечить наступність у навчанні, на всіх етапах створить умови для цілеспрямованого засвоєння дисциплін фундаментальної підготовки.

І.А. Зязюн, підкреслюючи необхідність впровадження нових технологій викладання і контролю навчального матеріалу зауважує, що "на перший план перемищуються такі форми діяльності педагога, як розробка індивідуальних стратегій учіння" [3].

Висновки. Отже, в рамках особистісного підходу до навчання, можемо зробити висновок, що для кожного студента потрібно визначити, враховуючи його психолого-фізіологічні характеристики, свій час, частоту і форму контролю якості навчання.

В результаті проведеного аналізу нами запропоновані такі види контролю якості формування предметних компетентностей бакалаврів у вищій технічній школі в залежності від психофізіологічних особливостей особистості:

Таблиця

№ п/п	Тип характеру	Форми та часовий розподіл контролю упродовж семестру		
		Візуальний тип	Аудіальний тип	Кінстетичний тип
1	холерик	поточний + відсрочений, тестовий	поточний + відсрочений, усне опитування	поточний + відсрочений, письмовий
2	сангвінік	поточно-вибірковий, узагальнюючий, тестовий	поточно-вибірковий, узагальнюючий, усне опитування	поточно-вибірковий, узагальнюючий, письмовий
3	флегматик	завершуючий, письмовий	завершуючий, усне опитування	завершуючий, письмовий
4	меланхолік	поточно-вибірковий, письмовий	поточно-вибірковий, усне опитування	поточно-вибірковий, письмовий

Література:

1. *Ширяева В. А.* Формирование универсальной ключевой компетентности: Психологический аспект / В. А. Ширяева; Институт дополнительного профессионального образования Саратовского гос. ун-та. Известия Саратовского университета. – Саратов, 2009. – Т. 9. – С. 91-97.

2. *Чернилевский Д.В., Морозов А.В.* Креативная педагогика и психология. Учебное пособие для ВУЗов: - М.: МГТА. 2001. 301 с., с. 85.

3. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія /За ред. І.Я.Зязюна/ - Київ: Видавництво "Віпол", 2000. – 636 с., с.22.*

Н. Ладозубец

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССЕ КОНТРОЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДМЕТНЫЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Резюме . Рассмотрены психолого-педагогические аспекты формирования предметных компетентностей фундаментальной подготовки бакалавров высшей технической школы, с учетом ограничения субъективных действий преподавателя на результат измерения с одной стороны, и определения и учетом психофизиологических особенностей личности каждого студента с другой стороны. Предложено определенные виды проведения контроля качества фундаментальной подготовки бакалавров в зависимости от психофизиологических особенностей личности бакалавра.

Ключевые слова : компетентность , предметная компетентность , фундаментальная подготовка , психофизиологические особенности , контроль качества.

N.Ladogubec

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PERSONALITY IN TEACHING FORMATION PROCESS CONTROL OBJECT COMPETENCIES OF BASIC TRAINING

Summary. In the article it's examined the psychological and pedagogical aspects of the formation of subject competencies fundamental training bachelors higher technical school, taking into account the limitations of subjective action of the teacher on the measurement results on the one hand, and taking into account the definitions and psychophysiological features of the personality of each student on the other side. Proposed certain quality control fundamental training bachelors depending on the psycho-physiological characteristics of the individual 's degree.

Key words: competence, subject competence, fundamental training, physiological characteristics , quality control.